

**ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра клінічної лабораторної діагностики

**ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА
ВРОДЖЕННА ПОРОКІВ
РАЗВИТКУ ТА СПАДКОВИХ
ЗАХВОРЮВАНЬ**

**кандидат медичних наук, доцент
Біленький Сергій Андрійович**

ЗАПОРІЖЖЯ 2016

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА –

це область медицини, яка

займається допологовим

виявленням різних патологічних

станів плоду, в тому числі

діагностикою

спадкових захворювань (СЗ) та

вроджених пороків розвитку

(ВПР).

Спадкові захворювання – це хвороби, причиною яких є ті або інші зміни генетичного матеріалу – **мутації:**

- **гаметичні (генеративні)** – мутації у статевих клітинах, які успадковуються;
- **соматичні** – мутації в нестатевих клітинах, що не передаються наступним поколінням інваліда.

Види мутацій:

1. Генні («точкові») мутації – представляють собою молекулярні зміни структури генів ДНК (заміну нуклеотидів в тріплетах), незалежно від їх локалізації та впливу на життєдіяльність.

Розрізняють:

синонімічні мутації

радикальні мутації

утворення нонсенс-кодонів

делецій та інсерцій (вставки)

здви́г рамки зчитування

Види мутацій:

2. Всерединіхромосомні
(делеції, інверсії, дуплікації) та
міжхромосомні (реципрокні та
нереципрокні транслокації) мутації.

3. Геномні мутації:

- **анеуплоїдія** – зменшення (моносомія) або збільшення (трисомія) числа хромосом в диплоїдному наборі, некратне гаплоїдному ($2n+1$, $2n-1$ и т.д.)
- **поліплоїдія** – збільшення числа хромосом, кратне гаплоїдному ($3n$, $4n$, $5n$)

СПАДКОВІ ХВОРОБИ:

Хромосомні хвороби

Трисомія 21 (синдром Дауна)	1 : 700
Трисомія 18 (синдром Едвардса)	1 : 7000
Трисомія 13 (синдром Патау)	1 : 8000

Генні хвороби

Муковисцидоз	1 : 2000
Фенілкетонурія	1 : 3000
Адреногенітальний синдром	1 : 5000
Вроджений гіпотиреоз	1 : 10 000
Гемофілія А	1 : 20 000
Недосконалий остеогенез	1 : 50 000

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

дозволяє виявити в плоді:

близько 98 % трисомії 21

(синдром Дауна);

близько 99,9 % трисомії 18

(синдром Едвардса);

близько 99.9% трисомії 13

(синдром Патау);

**близько 50 % порушення розвитку
серця та ін.**

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

включає медико-генетичне консультування, неінвазивні (УЗД, вивчення біохімічних маркерів сироватки крові матері) та інвазивні методи дослідження, а також преімплантаційну діагностику при екстракорпоральному заплідненні.

Мета медико-генетичної консультації –

установлення степені генетичного ризику в обстежуваній сім'ї та роз'яснення подружжю результатів.

Генетичний ризик – це ймовірність появи в потомстві спадкової патології.

Розрізняють:

низьку степінь ризику – до **5%**

середню степінь – до **10%**

підвищену степінь – до **20%**

високу степінь – більше **20%**

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

В останні роки суттєвий розвиток отримали так звані **асистуючі репродуктивні технології (АРТ)**.

При їх застосуванні **ризик вроджених пороків розвитку плоді** в порівнянні зі спонтанною вагітністю **достовірно підвищується на 30-40%!**

Фактори, що підвищують ризик:

1. Причини безпліддя:

- хронічні очаги інфекцій,
- утворення неповноцінних статевих клітин на фоні ендокринних порушень
- наявність генетичної або спадкової патології у подружній парі.

2. Середній вік на момент настання вагітності при АРТ **старше 34 років.**

3. Особливості самої процедури АРТ: відстрочене звпліднення, кріоконсервування та розморожування ембріонів, їх переніс та редукція.

Предимпатаційна пренатальна генетична діагностика

ембріону, розвинувся в результаті штучного запліднення (при числі клітин близько 10!), визначається наявність **маркерів близько 6000 спадкових захворювань**, після чого вирішується питання про доцільність імплантації.

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

включає два етапи:

1. виявлення жінок (сім'ї) з підвищеним ризиком неспиятливого, в генетичному плані, результату вагітності при медико-генетичному консультуванні або первинному обстеженні всіх вагітних, в т.ч. використання скринінг методів;
2. власне пренатальна діагностика жінок з факторами ризику.

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

використовує *ультразвукову діагностику* (та інші види апаратної діагностики), *оперативну* (інвазивну) *технику* та *лабораторні методи* (цитогенетичні, біохімічні, молекулярно-генетичні).

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

Показання до використання

інвазивних методів діагностики:

- ехоознаки хромосомної патології плоду

- зміни рівнів біохімічних

маркерів в сироватці крові вагітної

- розрахований програмою висо-

кий ризик народження дитини з

хромосомною патологією (> 1 на

250).

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

Інвазивні методи пренатальної діагностики дозволяють діагностувати всі форми **хромосомної патології** плоду, визначити його **стать**, а також провести **молекулярну діагностику** ряду **расповсюджених спадкових хвороб** (*гемофілія, фенілкетонурія, муковісцидоз, міодистрофія Дюшена та ін.*).

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

**Інвазивні методи дозволяють
провести цитогенетичні
дослідження тканин плодового
походження:**

***біопсія хоріону* (8-12 тиж),
амніоцентез (13-14 нед., 16-22 тиж.),
кордоцентез (з 22 тиж),
плацентоцентез (II триместр),
біопсія тканин плоду (II триместр).**

**Вибір методу залежить від строку
вагітності та технічних
можливостей лабораторії.**

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

як комплекс пренатально-діагностичних заходів кардинально вирішує проблему зниження спадкових та вроджених хвороб в популяції, та, як наслідок цього – змінює показники перинатальної патології, малюкової захворюваності, смертність та дитячу інвалідність.

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

має виключно важливе значення при медико-генетичному

консультуванні, дозволяючи перейти від ймовірності до

однозначного прогнозування здоров'я дитини в родині з генетичними ускладненнями.

Сьогодні можлива діагностика всіх хромосомних синдромів та близько 100 спадкових хвороб з достовірно установленним біохімічним

дефектом

ПОКАЗАННЯ ДЛЯ ПРЕНАТАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ

1. Вік матері 35 років та >;
2. Наявність у сім'ї попередньої дитини з хромосомною патологією;
3. Перебудови батьківських хромосом;
4. Наявність у сім'ї захворювань, наслідуючих зчеплене зі статтю;
5. Синдром фрагільної X-хромосоми.

ПОКАЗАННЯ ДЛЯ ПРЕНАТАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ

6. Гемоглобінопатії;
7. Вродженні помилки метаболізму.
8. Різні спадкові захворювання, діагностуючі методом зчеплення з ДНК-маркерами;
9. Дефекти нервової трубки.
10. Інші показники для цитогенетичної діагностики.

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

здійснюється в I та II триместрах вагітності, тобто в періоди, коли (у випадку виявлення патології!) ще можна перервати вагітність.

Питання про переривання вагітності повинно ставиться тільки після оцінки наступних критеріїв:

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

1. Хвороба повинна бути досить важкою, щоб було виправдано переривання вагітності;
2. Лікування хвороби плоду неможливе та незадовільне;
3. Існує точний тест для постановки пренатального діагнозу;

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

4. Досить високий генетичний ризик несприятливого результату вагітності;

5. Сім'я, яка консультується, повинна бути згодною на переривання вагітності.

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

При організації та розвитку системи повинні виконуватися наступні умови:

1. Діагностичні процедури повинні бути безпечними для здоров'я матері та плоду;

2. Частота ускладнень бвагітності після діагностики не повинна помітно підвищуватися (ймовірність втрати плоду відразу або у віддаленний період після її проведення):

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

3. Лікарі, володіючі технікою пренатальної діагностики, повинні знати ймовірність постановки псевдопозитивних або хибнонегативних діагнозів (*обмеження методу*);

4. Спеціалісти пренатальної діагностики (*гінеколог, лікар-генетик, лікар-лаборант*) повинні знати діагностичні обмеження методу у власній лабораторії;

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

5. Група спеціалістів повинна суворо дотримуватися стандартів проведення процедур та аналізів, здійснювати поточний контроль якості роботи, а також мати статистику завершення вагітності та розбіжностей діагнозів (контроль після абортів або після народження).

ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА

Пренатальний скринінг материнських сироваткових факторів

**(найкращий термін для аналізу –
15-20 тиждень вагітності):**

- хоріонічний гонадотропін;**
- плазменний протеїн,**

**пов'язаний з вагітністю (РАРР-
А);**

- альфа-фетопропротеїн;**

Хоріонічний гонадотропін – це глікопротеїн, продукований синцитіотрофобластом. Він підтримує активність жовтого тіла з 8 дня овуляції та є основним гормоном ранньої вагітності. Білок визначається у крові з 10-12 дня вагітності та поступово підвищується до кінця першого триместру.

Хоріонічний гонадотропін

складається з α - та β -субодиниць.
 α -субодиниця ідентична відповідній
в лютеїнізуючому,
фолікулостимулюючому та
тиреотропному гормонах.

Як правило, у сироватці
визначається β -субодиниця (бета-
ХГЧ).

Високочутливі методики (наприклад, імунохемилюмінесцентна) дозволяє визначати дуже низькі концентрації ХГЧ ($< 5\text{IU/L}$) з відсутністю перекресних реакцій з вище названими гормонами.

Плазменный протеин, связанный с беременностью (PAPP-A – pregnancy associated plasma protein) – это гликопротеин с большой Мм, вырабатываемый синцитиотрофобластом и появляющийся в крови матери с 5 недели беременности. Во II триместре основными источниками PAPP-A являются плацента и децидуальная ткань.

В нормі зі збільшенням терміну вагітності його концентрація постійно підвищується, а при різних патологічних станах (нерозвиваюча вагітності, патологія хромосом) суттєво зменшується. Зміни його рівня (як в нормі, так і при патології) більш характерні для I триместра, чім для пізніх термінів.

У справжній час РАРР-А є одним із вивчаючих біохімічних маркерів, якому приділяється велике значення при організації пренатального скринінгу на ранньому терміні вагітності.

альфа-фетопротеїн – це білок,

синтезуючий ембріональною

печінкою та жовточним мішком з

другого триместру. Він виділяється в

амніотичну рідину з сечею, потім

всмоктується через плодні оболочки

в кров вагітної. Після народження

АФП швидко знижується на протязі

1-го року та залишається на

низькому рівні протягом всього

життя.

Неконьюгований естріол – основний естроген, продукований зародком. Його попередники (дегідроепіандростерона сульфат) синтезується в наднирниках плоду, потім в печінці перетворюється в 16- α -гідрокси–дегідроепіандростерону сульфат та в плаценті в результаті ряду конвертацій – в естріол.

Виробництво некон'югованого естріолу веде до прогресуючого підвищення материнського рівня гормону. Складаючи тільки 9% від всіх форм естріолу в материнській сироватці, він найближче відображає фетоплацентарне виробництво.

Метаболізується НЕ з періодом напівроспаду близько 20 хв, піддаючись в печінці кон'югації з утворенням сульфатів та глюкуронідів.

Оптимальними маркерами в першому триместрі вагітності є **бета-ХГЧ** та **PAPP-A**

Комплексна оцінка цих показників – найкращий з найдених до теперішнього часу критерій синдрому Дауна між 9-14 тижнями (рівень АФП достовірно нижче, чим в нормі, а рівень бета-ХГЧ вище норми).

Виміри в материнській сироватці
бета-ХГЧ разом з АФП та НЕ
преставляє собою
потрійний тест

та є високоефективним методом
скринінгу ряду хромосомних
аберацій (синдром Дауна, трисомія
18)

У другому триместрі
(рівень АФП та НЕ достовірно
нижче, ніж в нормі, а рівень бета-
ХГЧ вище норми).

Відповідність отриманного результату та медіани, певної для конкретного терміну вагітності, дає коефіцієнт відхилення від медіани – **MoM** (the Multiple of the Median).

Аналіз MoM для PAPP-A, бета-ХГЧ, АФП та HE, даних про гестаційний вік (УЗД), віці, вазі та раси матері, хромосомних аномаліях та соматичних захворюваннях вагітної визначає рівень материнського ризику.

Протеїн S100 - це білок з низьким
Мм, який присутній у багатьох
тканинах організму. Генетичний код
цього білка зареєстрований у
довгому плечі 21-ї хромосоми, яка
відповідає за фенотипові прояви
синдрому Дауна (при цьому
концентрація S100 в крові плоду
різко наростає).

Дослідження останніх років довели, що статистично достовірної різниці в кількості S100 у крові матері при здоровому плоді та плоді з СД не існує.

Зроблено припущення, що S100 не проходить плацентарний бар'єр і тому кров матері не може бути використана в якості маркеру СД.

Діагностика дефіциту C₂₁- гідроксилази

(найчастіше зустрічаючийся
ферментативний дефект
стероїдогенези; >90%)

Фермент гладкої ЕПС – P450_{c21}

Бере участь в синтезі
мінерало- та глюкокортикоїдів
(стероїдів C₂₁)

Висока степінь гомології гену та псевдогену, знаходяться в безпосередній близькості, сприяє нереципрокному спарюванню та урівні кросинговеру між сестринськими хроматидами в мейозі, що приводить до **генної конверсії** (переміщенню ділянки активного гену на псевдоген) або **делеції**.

Типи мутацій в гені CYP21A2:

- ❖ **делеції** – близько 40%
- ❖ **генна конверсія** – 20%
- ❖ **точкові мутації** – 25%.

Мутації в гені СҮР 21А2 та форми ВДКН

Заміни АК, локалізація	Заміни нуклеотидів, локалізація	Форма ВДКН
Gln 318 Stop	локус 1996	сільвтрачаюча
Ile 172 Asn	локус 1100	вірильна
Val 281 Leu	локус 1685	некласична
Pro 30 Leu	локус 89	некласична
Pro 453 Ser	локус 2580	некласична

Неонатальный скрининг дефицита P450_c21

Определение 17-гидроксипрогестерона из пятна крови на фильтровальной бумаге

Цель:

- Доклиническое выявление дефицита 21-гидроксилазы
- Предупреждение сольтеряющего криза
- Выявление случаев ложного женского гермафродитизма

**ВЕРИФИКАЦИЯ В ТЕЧЕНИЕ ПЕРВЫХ 2 НЕД
ЖИЗНИ!!!**

Мультистероидный анализ

Гормон	Содержание	Норма	
21-Дезоксикортизол	10,4	1,1-5,0	нмоль/л
11- Дезоксикортизол	5,01	1-7,9	нмоль/л
17-ОН-Прегненолон	46,65	0-10.5	нмоль/л
17-ОН-Прогестерон	39,3	0.27-9.08	нмоль/л
Андростендион	4,36	0.5-3.2	нмоль/л
Кортизол	144	150-650	нмоль/л
Кортикостерон	54	3.8-66.5	нмоль/л
Прогестерон	2,07	0-3.0	нмоль/л
Тестостерон	0,96	0.2-1.0	нмоль/л

Діагностика недостатності С21-гідроксилази

(проба з синактеном – $^{1-24}$ АКТГ)

Вміст 17-гідроксипрогестерону через
60 хв після введення в нормі не
перевищує 1 мкг%.

У хворих з класичною
формою ВДКН концентрація
17-гідроксипрогестерону різко
збільшується (вище 25-50 мкг%) на фоні
незначного підвищення концентрації
вільного кортизолу.

Діагностика недостатності С21-гідроксилази

(проба з синактеном – $^{1-24}$ АКТГ)

У хворих з некласичною або пізньою формою синдрому ВДКН концентрація 17-гідроксипрогестерону в крові після стимуляції, як правило, не перевищує **15 мкг%**.

Діагностичну цінність має співвідношення концентрацій 17-гідроксипрогестерону до ДОКС – при дефіциті 21-гідроксилази завжди **>12!**

Пренатальна діагностика

В I триместрі недостатність **21-гідроксилази** визначається шляхом генотипування алелей **HLA** або аналізу **ДНК** із клітин ворсин хоріону, а також визначення **17-гідрокси-прогестерону** та **андростендіону** в пробах навколоплідних вод, отриманих при дослідженні ворсин хоріону.

Пренатальна діагностика

У II триместрі – визначення гормонів у навколоплідних водах (не тільки 17-гідроксипрогестерон та андростендіон, абе й 11-дезоксикортизол, що підвищує цінність дослідження, особливо при діагностиці простої вірилізованої форми ВДКН), HLA-генотипування та молекулярно-генетичний аналіз ДНК клітин.

Медико-генетичне консультування.

Недостатність 21-гідроксилази

спадкується по аутосомно-рецесивному типу. Більшість батьків – **гетерозиготи** – мають один нормальний та один мутантний алель.

(приблизно у 1% випадків мутації виникають знову, в такому випадкі гетерозиготний носій – один з батьків).

Медико-генетическе консультування.

Якщо обоє батьків є гетерозиготними носіями, то ризик спадкування обох алелей та народження **хворої дитини** становить **25%**, в **50%** випадків дитина успадкує тільки один мутантний алель (**здоровий носій**), ймовірність спадкування двох нормальних алелей та народження **здорової дитини** складає **25%**.